

TRAGOVI SVAKODNEVNOG ŽIVOTA U DJELIMA MARKA MARULIĆA

Nevenka Bezić-Božanić

UDK: 821.163.42.09 : 351 (497.5 Split)
Izvorni znanstveni rad

Nevenka Bezić-Božanić
Peričićeva 12
S p l i t

Marko Marulić rodio se u uglednoj splitskoj obitelji čiji korijeni sežu u 12. stoljeće, ali u vrijeme još neutvrđenih prezimena obilježena je njegova obitelj raznim imenima, najčešće po imenu najstarijeg ili najuglednijeg člana. No arhivski izvori u drugoj polovici 15. stoljeća učvrstili su obiteljsko prezime po predku Marulu i od tog vremena zabilježeni su latinskim ili talijanskim oblikom Marulis ili Maruli, a pjesnik je prezime u svom najznačajnijem djelu na hrvatskom jeziku *Juditi* potpisao svoje prezime u hrvatskom obliku — Marulić.¹

U vrijeme Marulićeva rođenja Split je bio već odavno pritisnut raznim nedaćama od mletačkih vlasti, već tridesetak godina ustoličenih na ovim prostorima, a nakon pada Bosne i strahom od Turaka, što se s vremenom sve više zalijetahu u splitsko polje. Sredinu 15. stoljeća Split je dočekao u punom sjaju romanike i gotike u djelima drvorezbara Andrije Buvine, kipara Jurja Dalmatinca, Bonina Milanca, slikara Dujma Vuškovića te majstorā umjetničkog obrta. Split je u doba Marulićevog odrastanja bio pun raznovrsnih obrtničkih radionica, jer su imovinske prilike omogućivale njihov razvoj i napredak.²

¹ M. M i l o š e v i ć: »Sedam nepoznatih pisama Marka Marulića«, *Colloquia Maruliana* I, Split 1992, str. 5-55, M. T o m a s o v i ć: *Marko Marulić Marul*, Zagreb 1999, str. 14.

² C. F i s k o v i ć: »Umjetnički obrt XV.-XVI. st. u Splitu«, *Zbornik Marka Marulića*, Zagreb 1950, str. 127-164. I s t i: »Marko Marulić Pečenić i njegov likovni krug«. U knjizi: *Baština starih hrvatskih pisaca*, Split 1978, str. 93-124.

Već u najranijoj mladosti Marulić je mogao doći u doticaj s knjigama, jer je u gradu živjelo više učenih osoba koje su posjedovale osobne knjižnice. Knjige su posjedovali i samostani, gdje je Marulić zacijelo zalazio. Prve poduke dao mu je učitelj gramatike i književnik Tideo Acciarini, dok je daljnje njegovo školovanje u Padovi još uvijek nesigurno i dokraja neistraženo.³ Međutim, Marulić zacijelo nije imao mnogo vremena za učenje izvan rodnog grada, jer je zbog obiteljskih prilika morao preuzeti obveze oko imanja. Stoga je čitav svoj životni vijek proživio u rodnom gradu. No potkraj stoljeća opće stanje na ovim prostorima se mijenja. Prodom Turaka u plodno splitsko polje zadan je težak udarac prihodima plemića, jer su oni uglavnom živjeli od velikih poljodjelskih imanja s brojnim kmetovima, a ratne prilike, paljenje ljetine, krađa stoke i slične nezgode uništavale su im čitav prihod. Pučani, ponekad imućniji od plemstva, nastojali su školovati svoje potomke, koji su u kasnijim vremenima davali gradu liječnike, ljekarnike, učitelje, notare i svećenstvo. Unatoč ratnim prilikama cvala je trgovina i pomorstvo, dok je obrtništvo zbog slabije platežne moći pomalo zaostajalo, osim onih najnužnijih proizvoda potrebitih u svakodnevnom životu.

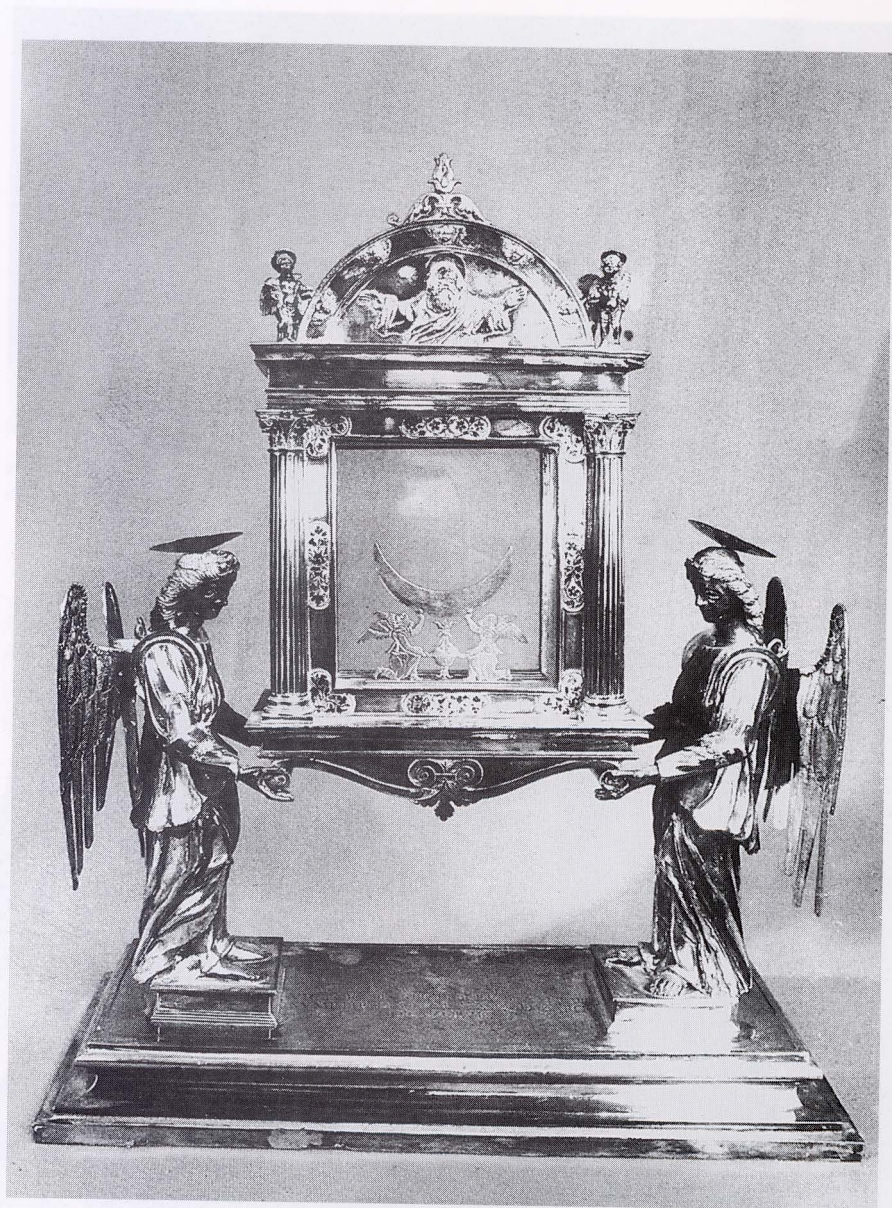
Koliko je Split zadnjih godina 15. stoljeća već bio osiromašio, ukazuje godine 1496. naređenje mletačkog dužda splitskom knezu Giacomu de Renesiju: budući da je splitska stolnica ostala bez »dostojnog« misnog ruha, knjiga i drugih liturgijskih predmeta, naređuje da se naruči novo misno ruho i ukrasni crkveni predmeti iz prihoda nadbiskupije, te da se popravi zvonik što se nalazi u vrlo trošnu stanju.⁴ Nije isključeno da je tada naručeno misno ruho što se spominje godine 1497. u popisu predmeta splitske stolnice: plašt, misnica i dalmatike urešene vezenim našivcima. Do naših dana sačuvala se tek jedna misnica iz 15. stoljeća, te misnica i dvije dalmatike iz 16. stoljeća. Obje misnice imaju vezene našivke, na prsima u obliku križa, a na leđima našivak teče po sredini. Vezeni su svilenim raznobojnim koncem i zlatnom niti s prikazima svetačkih likova. Danas je teško odrediti je li to ono ruho koje je zabilježeno u spomenutom popisu i je li ono izrađeno po duždevu nalogu. Dalmatike imaju našivke u obliku pravokutnika po dva na prsima i leđima, a u svakom pravokutniku su po dva svetačka lika.⁵ Splitska riznica posjeduje veći broj srebrnih gotičkih liturgijskih predmeta, no renesansnih mnogo manje, i skromniji su. Ipak treba istaknuti kasnogotički kalež što ga je skovao zadarski zlatar Mate Dragonjić u prvoj polovici 16. stoljeća, s grbom obitelji Papalić, te pokaznicu iz godine 1532, rad mletačkog zlatara Vittoria de Angelis, dar udovice Žarka Dražojevića.⁶

³ S. K r a s i ć: »La vita e la formazione di Marco Marulić«, *Colloquia Maruliana* IX, Split, 2000, str. 38.

⁴ *Zlatna knjiga grada Splita*, sv. I, Split 1996, str. 335, 341, 347.

⁵ G. P r a g a: »Antichi inventari del tesoro di S. Doimo di Spalato«, *Archivio storico per la Dalmazia*, vol. XX, Roma 1935, str. 383.

⁶ C. F i s k o v i ć: »Zadarski zlatar Mate Dragonjić«, *Kulturna baština Sv. Marije u Zadru*, Zadar 1968, str. 101-111. D. D i a n a: *Liturgijsko srebro grada Splita, Zagreb 1994.*, str. 64, 65.

Pokaznica Katarine Dražojević, 1532., Riznica splitske katedrale (foto: Zvonimir Buljević)

Nadgrobná ploča Katarine Žuvić (Žuветić),
početak 16. st., franjevački samostan na Poljudu u Splitu
(foto: Zvonimir Buljević)

*Nadgrobná ploča Ivana (Janka) Albertija, prije 1492., splitska katedrala
(odljev u Muzeju grada Splita)
(foto: Zvonimir Buljević)*

Reljef rimskog oklopa s bedema na Pisturi u Splitu (foto: Zvonimir Buljević)

Sve veći pritisak Turaka iz zaleđa i njihovo približavanje gradu, s jedne strane, te postupci mletačke uprave, s druge, postupno sve više osiromašuju živalj. Osim toga, građani su morali ulagati u izgradnju vodosprema, žitnice, te popravak, učvršćivanje i nadogradnju gradskih zidina, što je iziskivalo velike troškove, a Mlečani baš nisu bili izdašni. U takvim prilikama nije se mogao razviti novi slog renesanse, u Marulićevo doba već uvelike razvijen sred Europe. Sačuvali su se tek poneki tragovi u okrilju crkava i reljefni ukrasi na pojedinim kućama unutar stare gradske jezgre, iako se u to vrijeme u gradu spominje više klesarskih radionica. Ipak treba istaknuti da su potkraj 15. i početkom 16. stoljeća tu djelovali istaknuti kipari Juraj Dalmatinac i Andrija Aleši. Ovaj drugi, postavši građaninom Splita, uspostavio je radionicu u kojoj je okupljao učenike. Veći dio života proveo je u toj sredini, gdje je i umro oko 1504/5. godine i pokopan je u crkvi sv. Duha.⁷ Od slikara svakako je najzanimljiviji Dujam Vušković s freskama na svodu Arnirove kapele u stolnici, koje zacijelo u Marulićevoj mladosti sjaje punim sjajem.⁸ Nevelik broj slika nepoznatih majstora sačuvao se do naših dana, među kojima se ističe Madona s Djetetom, prema predaji iz obitelji Marulić. Tih nekoliko slika, a možda i nešto izgubljenih, koji kroz sve nedaće stoljeća ostadoše sačuvane do naših dana, ukazuju na određenu skromnost ne samo splitskih kuća, nego i svetih mjesta. Ipak se u okrilju crkava i na pročeljima kuća sačuvalo barem toliko djela da možemo naslutiti vrijeme i prostor kojim se naš pjesnik kretao. Upotrebnih pak predmeta što čine život svakodnevne nestali su u tami stoljeća. Stoga nam je danas važan i najmanji spomen i opis odjeće, nakita, namještaja, tkanina, oružja, raznih upotrebnih predmeta i hrane; njihove oblike možemo danas tražiti jedino u pisanoj riječi tog vremena.

Odgojen u prožimanju antičke i srednjovjekovne kulture i u duhu kršćanstva, Marulić je zacijelo vjerovao da će svojim dubokim vjerskim osjećajima pomoći spasiti svoj rodni grad od neprijateljskih osvajača. Možda se upravo stoga u zrelim godinama posvetio takvim tekstovima što su izvirali iz njegova uma i duše. No svoj izuzetno plodan rad morao je na mahove prekinuti jer se kao najstariji muški član obitelji morao brinuti o obiteljskim poslovima, ali i preuzeti obveze što su Marulićevi obnašali u javnom životu grada.

Marulićeva svestranost očituje se i u slikarskoj nadarenosti. On sam izričito spominje takvu svoju djelatnost u oporuci: svojoj sestri benediktinki Biri ostavlja *libellum meum cum picturis historie euangelice manu mea compositum atque depictum*. Neki pisci pripisuju mu i drvoreze iz *Judite*. C. Fisković na temelju stilske analize i usporedbe s Marulićevim stihovima dokazuje da su ti drvorezi uistinu djelo pjesnikovih ruku.⁹ Osjećaj za likovnost usko je vezan s Marulićevom izuzetnom moći zapažanja potankosti što ga okruživahu u svakodnevnom životu.

⁷ D. K e č k e m e t: »Renesansno klesarsko-kiparska djela u Splitu«, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 7, Split 1953, str. 59-82.

⁸ D. D o m a n č i ć: »Freske Dujma Vuškovića u Splitu«, *I s t o*, 11, Split 1959, str. 41-58.

⁹ C. F i s k o v i ć: »O Marulićevu slikanju«, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, Split 1986-87, str. 393-424.

Poštivao je krjepost, ali je opažao i žensku ljepotu, raskošnu odjeću i nakit, pa kazuje u *Juditi*:¹⁰

Splete glavu kosom, vitice postavi,
kontuš s urehom svom vazam na se stavi.
S ošvom¹¹ ruke spravi, uši s ušerezmi,
na nogah napravi čizmice s podvezimi.

.....
Zlatnimi žicama sjahu se poplitci,
a trepetljicami¹² zvonjahu uvitci;
stahu zlati cvitci po svioni sviti,
razlici, ne ritci po skutih pirliti,
svitlo čarljeniti ja rubin na parstih,
cafir se modriti, bilit na rukavih
biser i na bustih, i sve od zlatih plas
sjeti se na bedrih prehitro kovan pas.¹³

Suzaninu ljepotu opisuje onako kako žensku ljepotu vide slikari potkraj 15. i u 16. stoljeću: tankih obrva, izrazito bijele puti i rumenih obraza:¹⁴

Bile biše šije, a čarnih očiju,
glavice milije ner ti reć umiju.
Obarvi ter viju, nad kimi staše val,
ako reći smiju, Bog biše upisal.
Tko bi podaleč stal, rekal bi: rumen cvit
od ust je nje procval ali ružice list.
Obraz od sniga slit, ne ki je sasvim bil,
da s kim bi smiša(n) bit grimiza niki dil.

¹⁰ M. Marulić: *Judita*, Split 1988, str. 154-155.

¹¹ Na nadgrobnoj ploči Katarine Žuvić u klosturu Franjevačkog samostana u splitskom Poljudu prikazano je bogato ukrašeno orukavlje. Na Juditinoj odjeći spomenuta je *OŠVA*, riječ koju M. Moguš tumači kao zlatnu vrpcu. Međutim, i danas se ta riječ u inačici govori ošvica, a znači orukavlje ili mali uzdignuti komad tkanine uz sam vrat, a zadržao se i u narodnoj nošnji. Vidi: M. Moguš, *Rječnik Marulićeve »Judite«* (izd. u bilj. 10), str. 257.

¹² Trepetljike, tremante i fior di testa nazivi su za zlatni ukras s biserima ili dijamantima za kosu poznat u Dalmaciji sve do naših dana. D. B o ž i ć - B u ž a n ĉ i ć: »Umjetnički nakit XVI-XVIII stoljeća u Splitu, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 15, Split 1963, str. 152. C. F i s k o v i ć: »O zlatu i srebru Splitskana u 16. stoljeću«, *Kulturna baština* 24-25, Split 1994, str. 61-76.

¹³ *Antique jewelry*, Ed. Frederick A. Prager. New York s. a. (Vidi slike). Srebrni i zlatni pojasevi zabilježeni su u oporukama, djevojačkoj opremi i ugovorima. Jelena Cindro ima u svojoj opremi »... un cento turchin forni d'arzeno, monto lire cinquanta cinque ual lire 55 soldi« P. K o l e n d i ć: *Marulićeve oporuka*, Split 1924, str. 25.

¹⁴ M. Marulić: *Pisni razlike*, Split 1993, str. 55.

Suknja razlicih svil der do tla nizoka,
kip rasta gorskih vil, tanjahta, visoka.

Čak ni u *Spovidi koludric od sedam smartnih grihov* nije zaboravio opisati barem jedan ženski lik, iako ovog puta grješan:

.....
kipa prava, duše gobe,
noseć na se svitle robe.
Srebaru pasac, s(r)ebarnu nožić,¹⁵
urešena kako božić.
Svilni traci i vričica
spravna kako nevistica;

Ako usporedimo odjeću i nakit s arhivskim izvorima, ali i djelima renesansnih slikara, možemo uočiti da je pjesnik znao opisati žene svog vremena, koje su se kretale ulicama rodnog mu grada. Moguće je dakako da je dodao neke potankosti koje je uočio pri svojim putovanjima u Veneciju i u neke druge gradove Apeninskog poluotoka. Marulićevi opisi odgovaraju načinu odijevanja tog vremena, pa kad se još nadopune s arhivskim izvorima, možemo otprilike zamisliti kako su bile odjevene žene u drugoj polovici 15. i prvih desetljeća 16. stoljeća.¹⁶ Jednako tako Splitske i Splitski posjedovali su zlatni i srebrni nakit, a po nekim ugovorima sa zlatarima poznato je da su izrađivali zlatne i srebrne pojaseve, ogrlice, prstenje, privjeske s iskucanim motivom »Agnus Dei«, niske bisera, ukrase za kosu, razne kopče, ovisno o mogućnostima pojedinih društvenih slojeva.¹⁷

¹⁵ I s t o, str. 182. Nožić obješen o ženskom pojasu nosio se uz narodnu nošnju jadranskog priobalja sve do početka 20. stoljeća, kad taj dio odjeće prestaje biti u upotrebi.

¹⁶ Osnovno obilježje muške odjeće u doba renesanse jesu kratke hlače uske do ispod koljena i strukirani gornji dio, te kratka pelerina s kapuljačom. Ženska gornja haljina nema rukava, a donja je pripijena uz tijelo s rukavima. Gornji dio ima veći izrez ispod kojeg se vidi košulja. U nekim popisima spominju se posebno rukavi od finijih tkanina, koji su se vjerojatno u raznim prilikama dodavali kao ukras. Među odjećom Jelene Cindro, udovice Markovog brata Valerija zabilježen je jedan odjevni predmet nepoznatog kroja pod nazivom »pignola« (P. K o l e n d i ć; bilj. 13). Prema nekim izvorima (*Pignolatum*, tkanina od platna ili konoplje, *Lexicon latinitatis medii aevi Jugoslaviae*, sv. II, str. 852, Zagreb 1978.) mogao bi to biti dugoljasti rubac, koji su žene potkraj 15. i u prvoj polovici 16. stoljeća nosile na glavi. Vidi primjerice: *Machinae novae* Fausti Verantii. (Reprint, tabla 27, Zagreb 1993.) Na nekim slikama i grafikama europskih slikara takva bijela pokrivala slagala su se na glavi u naborima čvrsto uškrobljena. M. C o n t i n i: *La moda nei secoli*, Milano 1961. I. L a v e r: *Costume through the Ages*, London 1964.

¹⁷ Nakit je bio cijenjen, podjednako su ga nosile žene i muškarci, pa primjerice u kući Cambi nalazio se godine 1477. zlatni nakit i biseri. Janko Alberti posjedovao je srebrne i pozlaćene zdjele podrijetlom iz Bosne. Trgovac Ivan D'Agubio ima srebrne pladnjeve, zdjele, zdjelice, umivaonike i vrčeve, posude za slatkiše, noževe i vilice ... C. F i s k o v i ć (2), str. 155. Jelena Cindro ima srebrne i pozlaćene ogrlice, razne privjeske, zlatno prstenje, srebrne narukvice i dugmad, te više niza bisera i biserne dugmadi. P. K o l e n d i ć (13), str. 23-25.

Marulić posebno uočava i potanko opisuje oružje i ratničku opremu, što s obzirom na stalni zveket oružja u okolici Splita nije ni čudno. Ovako opisuje Davida:

... nositi

Težak oklop, mač pripasat, ljevicom podić
Štit a povrh svega veoma bijaše krepak.
.....
Ponajstariji brat, Elijab nošaše koplje,
Koplje kojim je on običavao loviti vepre.
Mlađi je pak, Abinàdab, o pasu nosio sablju,
Dok je najmlađi, Šama, na plećima imao tulac
Runjav od kunine kože, pun puncat oštarih strijelâ,
K tome i tesani luk od tvrda tisova drva.
.....
Idu čete pješaka pod kopljima, momčad se mačem
Dvosjeklim opasala. I jedni strelice nose
I iturejski luk, a drugi lagane pračke
Vrte što udarce lake uz fijuk zadati neće.¹⁸

U stalnoj ratnoj opasnosti od najezde Turaka oružje je bilo osobito važno, pa ga Marulić stoga često spominje. U dokumentima čak se spominju vojni zapovjednici: zabilježen je godine 1465. Ivan Bubanović, zapovjednik obrane, godine 1480. spominje se Ser Bartul Kotoranin, zapovjednik predgrađa i kapetan Velog Varoša, a godine 1480. Nikola de Martinis u komunalnoj službi vrši dužnost nadstojnika oružja. Iako je grad opasan zidinama, koje godinama odolijevaju nasrtajima neprijatelja, godine 1515. trebalo ih je popraviti i učvrstiti po nalogu splitskog kneza Matea Michielia.¹⁹ Za naše poznavanje onodobnog naoružanja važan je jedan od značajnijih kiparskih spomenika — nadgrobna ploča u splitskoj stolnici Ivana Janka Albertija, Marulićevog ujaka, koji je umro 1492. godine. Reljefni lik poznatog splitskog plemića i ratnika prikazan je u punoj ratnoj spremi s obiteljskim grbom na štitu. Zacijelo je djelo nekog splitskog majstora, zaboravljenog pripadnika koje od klesarskih radionica u gradu. Nadgrobna ploča poznatog junaka u turskim okršajima Žarka Dražojevića, prikazanog kao ratnika na konju, poginulog godine 1508, nažalost je dugo vremena ležala u pločniku stolnice, teško je oštećena, pa se tek djelomično može nazrijeti obličje. U bedem na Pisturi ugrađen je kameni reljef ratničkog oklopa, očito dio nekog većeg reljefa naknadno otučenog. Marulić svojim perom nadopunjuje opis oklopa:

Zlatom protkan oklop od kože i pojas od zlata
Sjajan k tome i mač sa odore otpasan zlatne.²⁰

¹⁸ M. Marulić: *Davidijada*, preveo i komentirao B. Glavičić, Split 1984, str. 25, 27, 29.

¹⁹ Ovo je tek nekoliko natuknica iz *Zlatne knjige* (vidi bilj. 4).

²⁰ M. Marulić: (18), str. 92.

Marulićeva je izuzetna moć zapažanja uočljiva iz njegovih potankih opisa osoba, predmeta, gradova, krajolika i slično. Živo je opisao Holoferna s njegovom pratnjom:

a biše se povil svionim skenderom
i gojtane pustil, kićene biserom.
Šapka staše s perom na glavi, doli pak
na bedrih sa srebrom sablja tere bičak,
gledaše ti ga svak, lipo ga odivaše
dolama, ke utak zlatom prosivaše.

.....
Zadaka za koli gredihu farizi,
a na njih do toli pokrovci grimizi,
uzde zlati frizi, zlačena žvaoca,
pisana po brizi zlatom sedaoca;
od zlata staoca sa strimi zlačeni,
od hitra tkaoca popruzi šareni;
a konji maščeni po rep i po grivi,
samo tud čarljeni, inuda svi sivi.²¹

Jednako tako Marulić je zapažao ljepotu građevina, pa je vjerojatno dijelom i pod utjecajem Dioklecijanove palače i gradova kroz koje je prolazio, opisao Davidovu palaču osjećajući općenito sklad i ljepotu okoline u kojoj se kretao:

Temelje udaraju, i golem se građevni prostor
Otvara opsegom širok, te, evo već dovlače kamen,
Žbuka se miješa, i zid se u brzom podiže poslu.
Spajaju grede i strop pod krovove stavljaju teške,
Žljebnjake postavljaju na krāju reda crepóvā
Da bi, strmo se rušeć, kroz impluvij padajuć, vode,
Rijeke nebeske mogle bunare prostrane punit.
Široka predvorja, potom okružiše mramorni stupi
Koje su, stavljeni ozgor, pritijesnili lukovi svodni.
Ispod sjenasta svoda dubòko, trijem se prostro:
Tu se mozaici sjaje, a razni ih likovi krase,
Dok se po zidu vide slikarije; zid je ofitom
Frigijskim obložen bio i bijelim mramorom parskim.²²

I u stihovima o *Suzani* zaokupljen je opisom kuća i perivoja s odrinom, što podsjeća na renesansne ladanjske ambijente:

Imiše širok stan izvan mramorjem sazidan,
iznutra ter izvan kolarju napisan,

²¹ I s t i: (10), str. 126, 127.

²² I s t i: (18), str. 114, 115. U to doba još se vjerojatno moglo vidjeti kasnije uništene mozaike u Splitu i Solinu.

doli pak nanizan klondami i sveden,
 po klondah ulizan, lašćeć kako meden;
 uza nj tarzan zelen mirisne travice,
 srid nje zdenac studen prebistre vodice.
 Okolo stolice kamene stojahu
 nad njimi lozice sincu im činjahu;
 kon njih se vijahu stabla perivoja
 ka se zelenjahu, ne biše im broja.²³

U notarskim spisima potkraj 15. i u prvoj polovici 16. stoljeća zabilježeni su tek ležajevi, stolovi, klupe, stolice, škrinje, sagovi, svijećnjaci, jer to razdoblje ne obiluje s mnogo namještaja, a neke od njih zabilježio je Marulić u stihovima.²⁴ Opisao je i pojedine kuhinjske potrepštine, kojih se neki nazivi još i danas mogu naći u upotrebi barem ondje gdje se njeguju tradicionalni običaji.²⁵ Razuzdanost karnevala gotovo se i nije mnogo izmijenila:

ležahu masuri rastarkom i sture,
 kopanje, taljuri, kotli ter parsure,
 ražnji ter varjače, komoštre, gradele,
 popešci, stargače i glavnje debele;
 jošće i gostare kimi napijahu
 i one bokare u kihno trubljahu.
 Barili rasuti po puti ne valjajuć ništare;
 horuge i ubrusi, razdarte napoli,
 sir, meso i krusi, trispide i stoli;²⁶

No Marulić nije zaboravio ni plodove zemlje i mora: žito, masline, vinovu lozu, razno voće i povrće, mnoge vrste riba, razne vrste mesa.

Volio je glazbu, pa stoga spominje razna glazbala kao primjerice, harfu, rog, lutnju, kitare, čegrtaljke, bubnjiće, frule i cimbala.²⁷ U *Juditi* je zabilježio:

pojahu jošće mu ter tance vojahu
 tuj ti mu zvonjahu gusle s leutaši,
 dipli privartahu, s njimi nakaraši.²⁸

²³ I s t i: (14), str. 56, 57.

²⁴ ...ležeć na perine usnuti ne more... (I s t i /10/ str. 122).

Osobito je slikovit opis saga uz Holoferново prijestolje:

Jer ga tkalac otkav, komu ne biše par
 u asirsku daržav, biše jimio mar
 nastrikat cvitja svilami razlici
 i zlatom i još zgar dragimi kamici.

I s t i (14), str. 160.

²⁵ J. B r a t u l i ć: »Poslanice Marka Marulića Katarini Obirtić«. *Colloquia Maruliana* VII, Split 1998, str. 28.

²⁶ M. M a r u l i ć: (14), str. 192.

²⁷ M. M a r u l i ć: (18), str. 25, 27, 31, 36, 40, 69, 85.

²⁸ M. M a r u l i ć: (10), str. 132.

Posebno je volio glazbu svog prijatelja Jerolima Papalića:

Strune mu dotaknu prst, tek što mu odjekne glas,
Kad mu preslatku glazbu i pjesmu začuju Muze,
Pomisli svaka: »Pa to naš je zasvirao Feb!«²⁹

Volio je pjesmu što odzvanjaše uskim gradskim ulicama, znao je i blagonaklono pogledati veselu igru i ples na gradskim trgovima, što se zacijelo odigravalo pri raznim svečanostima, a vjerojatno na sajmu i godišnjoj svetkovini sv. Dujma obnovljenoj godine 1515. jer je taj običaj bio prekinut, pa su splitski pučani odlazili na blagdan sv. Dujma u Krajinu.

Marulić će opisati veselu igru mladosti:

..., a mlade su žene i cure
Svečano povele kolo uz raskršća poznata svima
Vijuć ga, okrećuć ga, raznoliko skakućuć pri tom.
.....
Dok je objesna mladež raznoliko skakala plešuć,
Veselo vodila kolo raznovrsne krugove čineć,
Dotle se, dižući srce ka zvijezdama molio David.³⁰

Kao pravi renesansni čovjek otkrivao je ljepotu prirode, uživao u ladanjskom ugođaju nečujamske uvale s najbližim prijateljima, a njegov opis izlaska sunca možda je jedan od najupečatljivijih doživljaja:

Sunce — lotalica! — iz istočnih pomoli voda
Blistavu glavu, a zemlja ogrtač crni svoj skinu:
Svanu, i predmetima u prirodi vrati se boja.³¹

Marulića treba iščitavati polako i temeljito kao što je on iščitavao knjige u svojoj knjižnici. Osim književnih i misaonih, duhovnih vrijednosti, naći je u njegovim djelima još mnogo zapažanja i opisa koja nam pružaju dragocjene podatke za rekonstrukciju svakodnevice njegova vremena.

²⁹ M. Marulić: *Glasgowski stihovi*, preveo i priredio Darko Novaković, Zagreb 1999, str. 43, 63, 69.

³⁰ *Zlatna knjiga* (4), str. 373. M. Marulić: (18), str. 35, 41.

³¹ M. Marulić: (18), str. 43. Vrsnoću Marulićevih opisa svitanja i sutona istaknuo je i B. Glavičić.

Nevenka Bezić-Božanić

TRACES OF EVERYDAY LIFE IN THE WORKS
OF MARKO MARULIĆ

Caught in the pincers of Turkish inroads and the difficult economic conditions resulting from Venetian pressures in the second half of the 15th and in the 16th century, the life of Split and its people was increasingly difficult and impoverished. For this reason, the Renaissance could not develop in its full glory in the city, but left only modest traces, mostly under the aegis of the Church. Only the occasional Renaissance relief ornament has been preserved on the houses within the old city centre, and the use objects that comprise the quotidian disappeared in the darkness of the coming centuries. For this reason the slightest description of clothing, jewellery, furniture, fabric or various other household items that fill out and constitute the life of everyman can be found today only in the writing of the time. Carefully reading the work of Marko Marulić, we can find precious clues that together with the terse and only partially preserved archival sources reveal the everyday life of Split in the time of Marulić's life.